

צריך כח להחליץ הטוב שהוא הנפש הנגזז ממנה, והכל לפי מה שהוא אדם... וזה טעם מה שכתבו כי סכנה גדולה לתקן נפשות שפגומים ביותר כנודע. ולפי שזה ממילא ואין הקב"ה בא בטרוניא, ודאי אין מזמין לאדם אלא מחשבות שבכוהו לתקנם [אם לא בפשיעתו חס ושלום כענין יוחנן כהן גדול], והוא מדה נוהגת בכל אדם, רק מי שאינו בודק בחדרי לבבו בכל רגע אינו עומד ויודע זה כלל והוא שלא בדעתו. ומכל מקום זכות גדול הוא לו על ידי זה, כי בתיקון אותה הנפש הוא זוכה בכוחה שבקדושה להתלוות עמו ולהאיר לו נוסף על נר נשמתו של עצמו, שנעשה לו כמו בן ותלמיד, דברא מזכה אבא (כמו שאיתא בסנהדרין קד.) ומתלמידי יותר מכולם'. (שם רלט)

'אנא אחאי בר יאשיה'. 'ומענין הבחינה הזאת שיבחיך מה שמצינו כמה צדיקים שלא שלט בהם רמה, ומלבד אותם שנזכר בברייתא מצינו ר' אלעזר בר' שמעון כאשר אמרו רבותינו ז"ל ורשב"י ע"ה כדמוכח בזוהר, וכן בזמן האמוראים אחאי בר יאשיה, כדפרשו רבותינו ז"ל. ואפילו בזמננו במלכות פא"ס שאירע מעשה כיוצא בו, וכך היה המעשה: חסיד אחד נפטר חוץ ממדינתו בכפר אחד מהלך יום או שני ימים, ונקבר שם. לאחר כמה שנים הלכו בני אותו חסיד להביא עצמותיו, שיקבר עם בני משפחתו, ומצאוהו שלא נתעכל מבשרו כי אם רגל אחת לבד, והיה בנו הגדול מצטער על הדבר, מאיזה סיבה נתעכל הרגל ההוא, והיה מצטער שמא ישלוט בו עוד רמה, והתענה, ובא לו אביו בחלום ואמר לו: דע כי לא שלט בו רמה כי אם ברגל ההוא, מפני שבעט בו בבעל תורה, ושאר גופו שלא חטא בו, לא שלט בו רמה ולא ישלוט בו לעולם. כך שמעתי מחכם זקן ששמע הדברים האלו מפי בנו של החסיד הנזכר, ועדיין בנו בחיים'. (ראשית חכמה פו, ג)

– כתב החפץ-חיים שלכך אמרו (באבות) 'לאן אתה הולך למקום רימה ותולעה', שאפילו אם יש מיעוט שנשארים שלמים ואינם נעשים רימה ותולעה, בכל זאת מקום קבורתם הוא רמה ותולעה.

דף קנג

רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיך את ר"א: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להן: וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. לא תמיד מתפעלת הנפש מענין שכלי, וכדי לשנות תכונות בנפש צריך להשתמש באמצעים אחרים; – ונראה שזו היתה כוונת רבי אליעזר במאמרו 'שוב יום אחד לפני מיתתך' – בכדי שיתעורר האדם לתשובה ומעשים טובים, עליו לשנן לעצמו תמיד ענין זה, 'שוב יום אחד לפני מיתתך'. 'יום אחד' – מי הוא הרשע והפושע שלא ירצה לשוב ברגעים האחרונים מחייו, מי הוא זה שאינו מתעורר בתשובה בעת שהמות מרחף נגדו. כאשר אדם משנן לעצמו תמיד ענין זה מבלי שייכנס בחקירות 'וכי יודע באיזה יום ימות', ו'כל שכן ישוב...'; מבלי שום שכל וחכמה רק בשטחיות לבד, על ידי זה תתפעל נפשו מעט מעט, יום המיתה יהא ניצב לנגד עיניו ותמיד יהא נמצא אצלו בזכרונו, על ידי כך יוכל להגיע ל'תכלית חכמה' – תשובה ומעשים טובים' (ברכות יז), מה שלא יוכל להגיע לכך בשום אופן על ידי שכל, שאף כשיחקור 'וכי אדם יודע...'; ויבוא גם כן לידי המסקנא של 'כל שכן ישוב היום', אבל התכלית לא יושג בזה אלא בשינון הדברים בפשטות ללא שום חקירה (עפ"י 'דעת חכמה ומוסר' ח"א לח, ושם מז).

בא לפרש הלשון שנקט ר"א. וכיו"ב יש לפרש מאמר רב הונא 'כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה – הותרה לו' [הותרה לו ס"ד? אלא נעשית לו כהתר'] – נקט לשון חריפה וקצרה להחזרת הדברים.

פרק ארבעה ועשרים

'אמר רבא: דוקא כיסו, אבל מציאה לא'. הרמב"ם (ז, כ) פסק שבמציאה מטלטל פחות פחות מד' אמות. והסביר הרמב"ם דעתו בתשובה לשואליו (מובא במ"מ שם) שהולכה פחות מד' אמות צינעה גדולה יש בה ואינה מפורסמת, שאינה צריכה אדם אחר או בהמה לסעודו 'ולפיכך לא נחוש לו שלא יעביר ד' אמות ברשות הרבים. זה דעתי בדבר זה והרוצה לחלוק על זה יחלוק'. הראשונים תמחו על כך: אם איסור אמירה לעכו"ם לא הותר, כל שכן שלא הותרה העברה פחות מד' אמות שהיא חמורה יותר כדלהלן בע"ב. ותירצו שלדעתו אין איסור להעביר פחות מד' אמות, ורק במקום הפסד ממון אסרו חכמים להעביר פחות מד"א מפני שהוא בהול על ממונו ויבוא לטלטל ד' אמות, אבל במציאה שאינו בהול לא נאסרה העברה פחות מד' אמות (רמב"ן, רשב"א ועוד). אך תמחו מדוע לא נזכר היתר זה בגמרא. ויש מיישבים שבגמרא לא נזכר זאת כיון שבמשנה מדובר במעות, והרי מלבד איסור טלטול ברשות הרבים ישנו איסור של מוקצה (שו"ת חתם סופר פב. ישוב נוסף לרמב"ם – ע' מעשה רוקח).

'אליבא דר"א לא תיבעי לך דתניא רבי יצחק אומר משום ר"א תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק'. מפשט לשון רש"י (בד"ה שהוא ספק) משמע שלדעת ר"א, החרש חייב במצוות מספק. ולפי זה אסור ליתן לו את כיסו כל עיקר. וצריך לומר שמה שאמרו 'לא תיבעי לך' לאו דוקא לענין הספק בדין קדימה חרש וקטן, אלא קאי על כל עיקר דין נתינה לחרש. ואולם יש מי שכתב [בפירוש דברי רש"י] שאף לר"א חרש פטור מן המצוות, והכוונה כאן רק לאותם מקומות שהתירו להאכיל איסורים, יש להתיר לקטן יותר מלחרש (עפ"י שו"ת תורת חסד אה"ע כג, ה). לפי"ז יש ליישב מדוע נקטו כאן רק שיטת ר"א ולא הביאו דעת ר' יהודה (בתוספתא ריש תרומות) הסובר שדעת החרש דעה צלולה היא ותרומתו תרומה מודאי – כי לדעתו אכן כל עיקר הדין לא נאמר בחרש ואין צריך לומר, ורק לר"א המחמיר מדרבנן לעשותו כספק אך מותר ליתן לו הכיס, הוצרכו לומר שמ"מ עדיף ליתן לקטן.

(ע"ב) 'איכא דאמרי לקטן יהיב ליה'. ואף על פי שבגדול עובר באופן זה על איסור דרבנן, אין כאן ספיית דבר איסור בידים לקטן כיון שהאיסור אינו אלא מדרבנן. ואעפ"י שנוסף לאיסור ספייה אין להאכיל קטן משום דלמא אתי למיסרך – כאן התירו כדי שלא יעבור הגדול על איסור (רשב"א, וכשיטתו ביבמות קיד ובגטין נה: שאין איסור ספייה לקטן באיסור דרבנן. וע"ע במובא לעיל קכא). והריטב"א דחה שאדרבה, מזה שהוצרכו כאן להיתר מיוחד לתת לקטן כדי שלא יבוא לידי איסור תורה, משמע שבלא זה אין היתר לתת לקטן.

'דחרש אתי לאיחלופי בגדול פיקח' – אבל שוטה ניכר וידוע לכל ולא אתי לאיחלופי בפיקח, לכך עדיף ליתן לשוטה ולא לקטן (עפ"י דובב מישרים ח"ג כא; אגרות משה או"ח ח"ב פה ועוד). ועוד, קטן יש לו דעת יותר משוטה (מהרש"א – ביישוב קושית התוס').

לפי טעם האחרון, קטן מאד שאינו יודע כלום מענין איסורי שבת, עדיף ליתן לו ולא לשוטה, בפרט בשוטה שיש בו מעט דעת. וי"ל שלכן התוס' אין נוח להם בסברא זו, כי משמע להם שמדובר בגמרא אף בפעוטים שאינם בני דעת כלל. אך יש לעיין אם שיך באלו 'אתי למסרך' [שהיא הסברא להעדיף ליתן לחרש מלקטן משום שבא לכלל דעת ואתי למסרך כשיהא גדול, כפי שכתב בפסקי הרי"ד].

'עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה... מוליכו פחות פחות מד' אמות'. הרמב"ם (כז, ז) נקט שמותר לעשות כן, להוליך פחות פחות מד' אמות, כאשר אי אפשר בכל האפשרויות דלעיל. ומכאן למד זאת (עפ"י מגיד משנה. והתנא במשנה לא רצה לגלותה לרבים, אבל הדין אמת, וכענין הלכה ואין מורים כן לרבים. וכיו"ב מצינו בנדרים כג:).

'רבי אליעזר אומר: בו ביום גדשו סאה. רבי יהושע אומר: בו ביום מחקו סאה'. לפרש"י נחלקו אם גזרה זו רצויה אם לאו. ולפי שיטתם הם הולכים; ר"א מתלמידי בית שמאי היה המרבים בעשיית סייג לתורה, ואילו רבי יהושע מבית הלל היה הנוקטים באופן כללי שריבוי גזרות עלול לגרום למחיקת הסאה (עפ"י 'תקנת השבין' לר"צ הכהן מלובלין, עמ' 23 ע"ש).

והו לשון ר"צ הכהן במקום אחר: '... וכירושלמי דתרומות (פ"ט) וכי משנת חסידים זו, וכיוצא בכ"מ – וכי תורה חדשה להם? אלא שלהם חובה מה שאינו לכל אדם כי אין כל גורנו תרומה. [נבמקום אחר ביארתי זה בכל דברי הוה"ק והמקובלים שהם חובה גמורה לשרידים. ולוולתם כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדין]. ולכן כתבו המקובלים לעתיד הלכה כבית שמאי דהוא לחומרא ורצה להוסיף גזרות וחובים לכל אחד והוה לעתיד אבל בעולם הזה אין שייכים גדרים אלה אלא לשרידים... ע"ש. דרך נוספת בבאור מחלוקת ר"א ור"י – בשו"ת משיב דבר ח"א סוס"י כג.

'זהלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה'. הראשונים הקשו מדוע נקטה הגמרא איסור מחמר ולא איסור שביתת בהמה. וכתבו לתרץ לפי שאיסור 'מחמר' חמור יותר שהוא ב'לאו', ולא ב'עשה' גרידא כשביתת בהמה (ע"מב"ן ו"ר. וע"ע משיב דבר כג; קונטרס שביתת השבת בר"ס פרי צדיק עמ' 89), וגם הוא כולל ומקיף יותר מאיסור שביתת בהמה, כפי שיבואר – לכך נקטוהו בגמרא, להאלים הקושיא; – יש אומרים לפי שביתת בהמתו אינה נוהגת אלא בבהמתו בלבד, לכך נקטה הגמרא איסור 'מחמר' הנוהג אף בבהמה שאינה שלו (רמב"ן ועוד), אלא שיש ראשונים הסוברים שגם איסור מחמר אינו קיים אלא בבהמתו בלבד (הגהות אשרי סוף פ"א דע"ז, ועוד. וכן י"א בשיטת הרמב"ם – משיב דבר ח"א כג); י"א על פי חידוש כמה מהמפרשים (ע' פסקי ריא"ז כאן; פני יהושע נא. וע"ע במובא שם) שבהוצאת משא על בהמה לרשות הרבים אין איסור של שביתת בהמה, אבל איסור משום 'מחמר' (ועיין במאירי ע"ז טו. ד"ה אף הוצאת' שהביא ראשונים הסוברים כן ומחלקים בין מחמר לשביתת בהמתו, וביאר טעמם כיון שהוצאה אין גופה מלאכה, ודחאם. וכן גם התור"ד בסוגיתנו הביא דעה זו ודחאה. וכן משמע משאר הראשונים בע"ז שם ומדברי הרמב"ם שבת כ, א-ד – שאיסור תורה הוא אף בהוצאה);

ויש שכתבו, לפי שביתת בהמה יתכן שאינה נוהגת בנשים כיון שהיא 'עשה' שהזמן גרמא, לכן נקטה הגמרא לאו של מחמר כדי לכלול נשים. (מנחת חינוך סוף 'מוסך השבת' ז. וע"ע תוס' רעק"א למשניות פרק ה; הגהות חשק שלמה ע"ז טו. ובמובא לעיל נד).

תירוץ אחר כתב התור"ד; דין שביתת בהמתו אינו אלא כשהבהמה מתחילה במלאכה בשבת או בערב שבת על דעת שתעשה בשבת, אבל כשעושה בחול שלא על דעת שתעשה בשבת כמו כאן שהטעינה מבעוד יום, אף על פי שהיא ממשיכה בשבת אין בכך איסור משום שביתת בהמה [וכמלאכות הנעשות

מאליהן בשבת שמוותר] – לכך הוצרכה הגמרא לאיסור מחמר, שהאדם עובר בו בשבת עצמה (וע"ע בתורי"ד ע"ז טו. מהדורה תליתא).
ע' תירוצ' נוסף בשו"ת משיב דבר ח"א כג.

ראה בשאלות ותשובות שבסוף הספר, סיכומי שיטות וחילוקי דינים בענין 'שביתת בהמה' ומחמר'.

'כשהיא עומדת נוטל הימנה'. פירוש, כשתרצה לעמוד, כדי שלא תעשה הנחה (עפ"י רמב"ם כו).
ויש אומרים אף כשעומדת ממש, שהרי לא היתה כאן עקירה (עפ"י רשב"א וריטב"א).

– במקומות רבים בכתובים ובדרו"ל נקטו לשון נקבה על 'חמור' (כמו כאן ולהלן קנד: בחמורו של ר"ג שהיתה טעונה דבש ומתה, ועוד הרבה); יש מפרשים משום שעיקר תשמישם למלאכה היה באתונות שהן מוכשרות יותר לעבודה (עפ"י אמת ליעקב ב"מ סח – ע' במצוין ביוסף דעת שם).

זוהא אי אפשר דלא קיימא להשתין מים ולהטיל גללים ואיכא עקירה והנחה. מכאן מוכיח הר"ן (בע"ז טו.) שמחמר חייב דוקא בתנאים שהאדם חייב עליהם בהוצאה, ולכך צריך עקירה והנחה כמו באדם, וכמו כן דוקא מרשות הרבים היחיד וכדו'. ודלא כשיטת הרשב"א שמחמר חייב אף בחצר ולא דוקא ברשות הרבים (וע' בהגהות הגר"מ הרש"ל ז"ל על הרמב"ן, בבאר דעת הרשב"א).

'כל שחברו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה'. מדברי הרמב"ם (כו, ובמ"מ) נראה שאין כוונת הגמרא להתיר אף כשמנהיגה, רק משא הבהמה התירו שאעפ"י אסור להטעינה מהתורה, כשאינה עושה עקירה והנחה מותר לכתחילה – ולכן פסק שאין להנהיגה לא במעשה ואף לא בקול. והרשב"א כתב שאינו מחוור בעיניו כלל.

ולהרמב"ם יש לפרש שאלת הגמרא 'והלא מחמר' – שעלול לבוא לידי איסור מחמר אך אינו בהכרח. וכן משמע מפירוש המשניות לרמב"ם (עפ"י משיב דבר ח"א כג).

– בהגהות מקור חיים (או"ח רסו) הסיק מכאן שאפשר להוציא על ידי שתי בהמות, כיון שאדם באופן זה פטור משום 'שנים שעשו'. ובספר אור שמח (פ"כ משבת) דחה, שהואיל והרגילות לשאת בשתי בהמות, אין פטור של 'שנים שעשו'.

ובאבי עזרי (שם) תמה מצד אחר; הלא פטור שנים שעשו אינו משום חסרון באיכות המלאכה אלא דין הוא שאין לחייב שנים על פעולה אחת, אבל בנידוננו שרק אדם אחד מתחייב, אין שייך פטור זה. (ולסברתו נראה שאם יאמר לשני נכרים שיעשו יחדיו, לא יהא זה 'שבות דשבות').

'אמר רבא: שתי תשובות בדבר...'. – ביטוי זה, 'שתי תשובות בדבר', נמצא לרוב בדברי רבא (מלבד במקומות ספורים ביותר שנשתמשו בו חכמים אחרים) – ע' במצוין בכריתות יג ובתמורה כ:

אין ידוע אם הובאו החלילים ממקום קרוב או מרחוק; רב אסר ושמואל התיר (עפ"י רש"י. והרי"ף פירש בענין אחר).

ומבואר בגמרא שהוא הדין כשאין ידוע אם עשה הגוי המלאכה לצורכו או לצורך ישראל. ומכל מקום צריך להמתין בכדי שיהא ניתן לעשות הדבר במוצאי שבת, כי שמא לצורך ישראל נעשה ואסור ליהנות ממלאכות הגוי עד 'בכדי שיעשו' (כן מבואר בגמרא לפרש"י. עמהרש"א ושפ"א).

לפירושו הרמב"ן ועוד ראשונים, אין מקור בגמרא להצריך להמתין בכדי שיעשו לשמואל. להלכה נפסק בשלחן ערוך (שכה, ט טז) לאסור בספק [אלא אם כן יש לנכרי בית בעיר, שבסתם אין לחוש שמא הביאו מבחוץ]. ויש מתירים למוצאי שבת מיד (ע"ש בסעיף ז). ודעת הא"ר שיש להתיר, ואילו בחיי אדם כתב שאין להקל אלא לצורך מצוה או בשעת הדחק, וכן משמע בפמ"ג שכן הכריע הב"י, לאסור במקום הספק (עפ"י משנ"ב שם סקל"ג ובאה"ל). ודוקא בספק מלאכה, כגון שליטת פירות ואין ידוע אם לצורכו או לצורך ישראל, אבל בספק במלאכה שאינה דאורייתא כגון הבאה מחוץ לתחום אלפים אמה – נקטו האחרונים שמותר במוצאי שבת מיד (עפ"י משנ"ב שם סקמ"ח).

ב. סכים ומדיחים את המת בשבת ובלבד שלא יזיזו בו אבר; שומטים את הכר מתחתיו ומטילים אותו על החול (כדי שלא יסריח). קושרים את הלחי הנפתחת שלא תוסיף להיפתח אבל לא סוגרים. מביאים כלים להניח על כריסו כדי שלא תתפח, ופוקקים נקביו כדי שלא תיכנס בהם הרוח. ואין מעצמים את עיניו (משום הזות אבר).

[ועם יציאת נפש אסור לעמץ עיניו אף בחול. והעושה כן הרי זה שופך דמים].

א. היו מקומות שנהגו להפשיט את המת מבגדיו בשבת קודם שמשכיבים אותו על הארץ, כדי שלא יסריח מחמת הידוק הבגדים (כן מובא בגשר החיים ח"א ב עפ"י מנהג איזמיר). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד ל, ג), כתב שאיסור גמור הוא כיון שמוזיז אבר [ורק על ידי ככר או תינוק התירו במוטל בחמה משום חשש בזיון] – 'וכאשר נפטר מרן החזון איש זי"ע הי' גם כן בשבת קדש והי' ימות החורף ונשאר מושכב במתו רק בהשמטת הכר מתחת ראשו וכסוי סדינים כנהוג וכהלכה'. ואולם אם מושך את הבגדים מעל גופו ללא הרמת האברים – מותר. וישתדל שלא להזיז כל אבר עם משיכת הבגדים מן הגופה, שאפילו 'טלטול מן הצד' לא התירו אלא במקום חשש לבזיון המת. ובאופן זה שיש חשש בזיון [כגון שנפטר בימות הקיץ, זמן מרובה קודם צאת השבת] מותר להורידו על הקרקע. ונכון לטלטלו רק לאחר הנחת כלי התר בצדו או מעליו, ובשעת הדחק אפשר להקל ולהורידו מבלי הנחת כלי של התר, אם הוא לבוש בבגדים שעתידיים לפשטם מעליו (עפ"י שמירת שבת כהלכתה ח"ב סד, יא. וע' משנ"ב שיא סקכ"ב).

ב. יש מקומות שנהגו להעצים עיני המת. ובמשנ"ב (שיא סקכ"ב) פקפק בדבר והסיקו שבמקום שנהגו אין למחות. ובספר 'חדושים ובאורים' כתב שהמקלים בדבר אין להם על מה שיסמוכו, שהריהו כנגד דין המשנה.

פרק ארבעה ועשרים; דף קנג

נא. מי שהחשיך בדרך, מה יעשה בכיסו או בחבילתו המונחת לו על כתיפו?

מי שהחשיך בדרך – נותן כיסו לנכרי (מבעוד יום). ולא ילך עמה בעצמו פחות פחות מד' אמות. וזו אחת מי"ח גזרות שגזרו חכמים בעליית חגניה). התירו חכמים הדבר מפני שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואם לא תתיר לו עלול לטלטלו ד' אמות ברשות הרבים.

אם אין עמו נכרי – מניחו על החמור כאשר התחיל להלך אבל לא כשהוא עומד, כי אז חייב משום 'מחמר אחר בהמתו', שהרי החמור עוקר ומניח והוא מנהיגו. [נעמד החמור – נוטלו הימנו (עד שלא יעמוד (רמב"ם כ,ו). ויש אומרים: אף משיעמוד. רשב"א, ריטב"א) ושוב מניחו עליו כשהתחיל לנוע].

לדעת הרמב"ם (כ,ו) אסור לו להנהיג החמור, אף לא בקול. ואין כן דעת הרשב"א.

הגיע לחצר החיצונה (של עיר, שהוא מקום המשתמר ראשון) – נוטל את הכלים הניטלים בשבת, ושאינן ניטלים – מתיר החבלים והשקים נופלים מאליהם.

אין לו חמור להניח עליו – מניח (באופן הנ"ל. תוס' וש"ר. ובמ"מ כ,ו צדד בזה בדעת הרמב"ם) על חרש שוטח וקטן. לשוטח עדיף ליתן מאשר לחרש ולקטן. חרש וקטן – יש אומרים חרש עדיף [שכן הקטן בא לכלל דעת] וי"א על קטן [שהחרש מתחלף בגדול שאינו חרש]. ולדברי רבי אליעזר, חרש הוא ספק-בר-דעת [ורבי יהודה סובר שדעת חרש דעה צלולה היא. תוספתא וירושלמי ריש תרומות. ואין הלכה כמותם. עפ"י תוס' וש"פ].

א. יש מי שכתב להלכה נותנו לקטן (עפ"י הרי"ד. וכנראה נקט כלשנא בתרא. ע' ברכת שמעון). והרמב"ם

(כ,ז) וש"פ נקטו שנותנו לאיזה מהם שירצה.

יש מהאחרונים שכתב שאם הקטן הוא בנו, שחייב לחנכו – יתנהו לחרש (עפ"י פרי מגדים רסו במ"ז סק"ד. ומשמע דוקא כשהגיע לגיל חינוך, אבל לא הגיע – למי שירצה, שהרי פשטות הסוגיא מדברת בבנו ולא בקטן אחר, וכן משמע בתוס' (ד"ה מי שהחשיך) שמדובר בבנו – ע' אהיעזר ח"ג פא, כה).

ב. לפי מה שכתב מהרש"א בישוב קושית התוס', שלכך פשוט בגמרא שעדיף ליתן לשוטח מלקטן מפני שלקטן יש קצת דעת, לכאורה אם הוא פעוט שאין לו כל ידיעה מאיסורי שבת וכד' – עדיף ליתן לו [ויתכן שהכל מודים בדבר, כי באופן זה לא אתי למיסרך].

תקנה נוספת היתה לו ולא רצו חכמים לגלותה [משום 'כבוד שמים' – חשש תקלה]; לילך עם כיסו פחות פחות מד' אמות.

כתב הרמב"ם (כ,ז): כאשר אין עמו בהמה ולא נכרי ולא אחד מכל אלו – מהלך בו פחות פחות מארבע אמות.

אמר רב אדא בר אהבה: היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו (וקדש עליו היום) – רץ תחתיה עד שמגיע לביתו (הצריכוהו לעשות כן כדי שיהא לו היכר ולא יעמוד ויעקור ויניח) וכשנכנס לרשות היחיד יורקנו כלאחר יד.

ואמר רבא: לא התירו אלא בכיסו וכד', ולא במציאה שלא באה לידו (שעדיין לא זכה בה), אך אם כבר באה לידו (קודם שתחשך) – הריהי ככיסו. ולפי לשון אחרת נסתפק רבא במציאה הבאה לידו, האם התירו לו ככיסו או שמא הואיל ולא טרח בה אינה ככיסו. 'תיקו'.

א. קצת נראה שכל מציאה שמצא קודם ערב שבת, דינה ככיסו (עפ"י שפת אמת)

ב. להלכה נקט הרמב"ם במציאה הבאה לידו לקולא. ורבנו חננאל פסק לחומרא (וכנראה נחלקו ב'תיקו' באיסור דרבנן, האם הולכים בו לחומרא או לקולא. והרי"ף והרא"ש לעיל פ"ו כתבו ש'תיקו' באיסור דרבנן הולכים בו לקולא. עפ"י 'ברכת שמעון').

- ג. פסק הרמב"ם (ז, כז) שאפילו מציאה שלא באה לידו, ואין יכול להחשיך עליה (= להישאר עמה עד שחשכה) – מוליכה פחות פחות מארבע אמות. וכמה ראשונים חולקים.
- ד. כאשר אין הממון בידו [כגון שהוא במקומו ולסטים באים ליטלו], יש אומרים שלא התירו על ידי נכרי וכד', שבאופן זה אין חוששים שמא יטלנו בעצמו ויטלטלו ברשות הרבים (ערמב"ן). וע' טעם נוסף בר"ן, שבוה אדם נבהל כמו בדליקה, לכך לא התירו לו לעשות כלום, פן יחלל שבת מתוך בהילותו. ויש מתירים (עפ"י סה"ת ורשב"א).
- ה. שכח ויצא בשבת עם כיסו לרשות הרבים; יש אומרים שבאופן זה אין אמור ההתר (רמב"ן), ויש מתירים אף בשכח (רשב"א, מאירי).

דפים קנג – קנד

רנב. המחמר אחר בהמתו בשבת, מה דינו בשוגג ובמזיד?

לדברי רמי בר חמא, המחמר אחר בהמתו בשבת; בשוגג חייב חטאת, במזיד חייב סקילה (לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך – בהמתו דומיא דידיה). ורב זביד שנה דבריו כך: בשוגג אינו חייב חטאת, במזיד חייב סקילה.

רבא הקשה על כך וסבר שאינו חייב לא חטאת ולא סקילה. (חטאת לא מפני שאינו עושה מעשה בגופו והרי הוקשה כל התורה לע"ז שאינו חייב אלא 'העושה בשגגה'. וסקילה לא, שמלשון הברייתא משמע שאין חייבים סקילה בחילול שבת אלא על דבר ששגגתו חטאת). וכן אמר רבי יוחנן שהמחמר פטור מכלום, ואף מלקות אין בו משום שהוא לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין (בשאר מלאכות), או לפי שנתמעט במיעוט מיוחד (לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך).

א. יש מי שחידש שלדעת רבי עקיבא המחייב חטאת במגדף, יש חיוב חטאת במחמר (עפ"י שו"ת בית אפרים נג).

ב. ביבמות (ו) אמרו שהמחמר אחר בהמתו בשבת עובר בלאו (וצ"ל שזה שכתב רש"י כאן (בד"ה ואפילו) שאפילו לאו אין בו כוונתו ללאו גמור ללקות עליו, כמו שכתב בהמשך). וכן נקטו ראשונים. ואולם לדעת הרמב"ם [כפי הבנת הרמב"ן] אין הבדל בין שביתת בהמתו למחמר ושניהם אין בהם אלא 'עשה' בלבד (וע' באבי עזרי שהקשה מהגמרא ביבמות).

לדעת הרשב"א (יבמות ו), המחמר אחר בהמתו אינו עובר בעשה של שבתון, שביטול שביתת אינו אלא במלאכה מל"ט מלאכות בלבד.

ג. דין שביתת בהמה; לדעת הרמב"ם והרמב"ן (בע"ז טו.) ב'עשה'. ואילו רש"י (שם) סבר ששביתת בהמתו ב'לאו' (וכן נראה מדברי המאירי שם, וכן הוכיח בשער המלך (יו"ט ה, ב) מדברי הר"ן שם. וע"ע בקונטרס שביתת השבת לר"צ הכהן ו עמ' 89; אמת ליעקב ע"ז טו.).

א. המחמר אחר בהמתו כיצד; לדעת רמב"ם (וכן משמעות דברי רש"י בד"ה חדא דכתיב), מנהיג את הבהמה בקול. ולדעת הרשב"א דוקא כשמניח על גבי בהמה.

ב. דעת ר"ן (בע"ז טו) ועוד ראשונים שמחמר נוהג אף בבהמה שאינה שלו [שלא כדין שביתת בהמה]. ויש אומרים דוקא בבהמה שלו (ע' תורי"ד והגהות אשר"י שם. וכ"כ הנצי"ב בדעת הרמב"ם – משיב דבר כג. וע"ע מנחת חינוך לב מוסך השבת; אגלי טל חורש יג, ח).